

ASSOCIACIÓ AMICS DEL MUSEU MARITIM DE BARCELONA

Sirga

II Etapa núm 20 Desembre 2003

Resumen

- 3 Editorial.
- 4 La voz del Museo.
- 5 Cabo de Hornos.
Ricardo Bartlett
Intentos de cruzar el Cabo de Hornos
en un pequeño yate a vela.
- 7 Caminos del mar.
Artur Maria i Garriga
Un mañana nublada.
- 9 Ermitas e iglesias marineras.
Pau Ribé i Quimassó
Iglesia de Santa Maria del Pi.
- 15 Visita a la fragata *Cataluña*.
Albert Campanera i Rovira
- 16 Visita el buque escuela sueco *Gunilla*.
Albert Campanera i Rovira
- 17 Planos del puerto de Tarragona
del s. XIX
Josep Grau i Pujol
Instrucciones para la impresión de un
plano del puerto de Tarragona a mitad
del siglo XIX.
- 18 Noticario

Resum

- 3 Editorial.
- 4 La veu del Museu.
- 5 Cap d'Hornos.
Ricardo Barlett
Intens de creuar el cap d'Hornos
en un petit iot a vela.
- 7 Camins de mar.
Artur Maria i Garriga
Un mati ennuvulat.
- 9 Ermitas i esglésies marineras.
Pau Ribé Quimasó
Església de Santa Maria del Pi.
- 15 Visita a la fragata *Cataluña*.
Albert Campanera i Rovira
- 16 Visita al vaixell escola suec *Gunilla*.
Albert Campanera i Rovira
- 17 Plànol del port de Tarragona
del s.XIX
Josep Grau i Pujol
Instruccions per a la impressió d'un
plànol del port de Tarragona a mitjans
del segle XIX.
- 18 Noticiari

Las entidades o interesados en cualquier artículo de esta publicación en lengua castellana, pueden solicitarlo a nuestra Asociación con sede en el Museo Marítimo de Barcelona, Avda. de les Drassanes, s/n 08001 de Barcelona, veu correo electrònic..

Fotografía de la portada: Proa de la maqueta del navili *San Felipe*, realitzada pel maquetiste de la nostra Associació, senyor Antoni Grau i Parientes.

EDITORIAL

Acabat aquest llarg i calorós estiu i entrats ja a la tardor, tornen a engegar la tasca de posar en marxa un nou número de la nostra revista SIRGA.

Aquesta nova temporada que tenim per endavant es presenta plena de novetats, per començar, ja no estem en el magnífic local de Maremàgnum, l'espai que disposàvem i on teníem instal·lats els tallers per dur a terme els molts i variats cursets que la nostra Associació porta a cap, l'hem hagut de deixar. Esperem i desitgem que la direcció d'aquest espai d'oci, amb les noves modificacions que pensa dur a terme, pugui solucionar els problemes que actualment té. Aprofitem l'ocasió des d'aquestes línies de la nostra revista, per fer palès el nostre agraïment pel temps que ens a permès gratuïtament, gaudir d'un espai en el complex de Maremàgnum.

Consell de redacció:
Pau Ribé i Quimasó
Washington Garcia

Disseny i maquetisme:
Equip revista SIRGA

Edita:
AAMMB, Museu Marítim de
Barcelona
Av. de les Drassanes, s/n
08001 Barcelona
e.mail: aammb@ozu.es
www.aammb.es.mn

Impressió: Mabel Copy
c/ Parlament, 51

Depòsit legal: B 43.531-03

La revista SIRGA no es fa responsable de las opinions i articles signats a les seves pàgines.

Ara se'ns presenta un nou problema, el Museu Marítim de Barcelona, amablement com sempre, ens a cedit un espai a l'antiga consergeria, per el afers que dúiem a terme a Maremàgnum, i fer-los de cara al públic, el problema està que una vegada col·locats tots els estris necessaris no i caben més enllà de quatre persones. no sabem com podrem arreglar aquest entrebanc, ja que cada curset sempre hi ha com a mínim de vuit a deu persones.

Cada any en arribar les festes nadalenques vos enviem una felicitació, enguany volem introduir un canvi que creiem molt entranyable, dur a cap un concurs de felicitacions entre els fills o nets dels associats i dels treballadors del Museu, el guanyador o guanyadora d'aquest, a part d'algun que altre obsequi, serà la felicitació que rebreu en nom de la Associació a casa vostra o entitat per desitjar-vos unes bones festes.

Pau Ribé i Quimasó

La veu del Museu

Un museu que es mou

Pailebot Santa Eulàlia

Els vaixells a l'aigua són una cosa viva. Ara, després d'un temps en què hem hagut de resoldre problemes a les seves fustes, tornem a comptar amb el pailebot plenament recuperat. El vaixell pot tornar a navegar a ple pulmó.

El Museu sempre ha optat per dues línies clares: la primera que servís d'extensió a l'aigua i el públic del museu pogués conèixer-lo; la segona, que el Santa Eulàlia navegues per tornar a aprendre aquest antic estil de maniobrar i per donar-lo a conèixer en altres ports i ciutats i que sigui el nostre representant en diferents indrets de la Mediterrània.

Per aconseguir aquest segon objectiu, hem iniciat un programa de sortides. Aquest programa té una doble vessant: una que ha d'acostar el nostre vaixell a la mar més pròxima, el de les poblacions catalanes i l'altra que ha de guiar el pailebot cap a mars més allunyades, les que configuren la Mediterrània.

Al mes de novembre, el pailebot feia la seva primera sortida a la població d'Arenys de Mar. A Arenys, comptàrem amb tres grans col·laboradors. En primer lloc, el poble d'Arenys que facilità tota la infraestructura necessària per al vaixell. Aquí també cal destacar l'associació de puntaires, que realitzà diverses mostres dels seus treballs. També comptàrem amb el suport de Caixa Laietana

que col·laborà amb el programa de les escoles i, finalment, amb l'Associació d'Amics que realitzà diverses tasques que aconseguiren que la sortida del nostre vaixell fos molt més arrodonida.

Cada vegada més, l'Associació d'Amics està implicant-se més en la dinàmica del Museu. I això ajuda a completar aspectes de la nostra institució i que cada vegada puguem estar més a prop de la gent i donar a conèixer amb més intensitat i eficàcia el nostre patrimoni marítim.

El Museu continuarà amb aquest programa d'actuació en les sortides. Al mes de desembre hem visitat Palamós, que fa poc va obrir les portes del seu Museu de la Pesca i el 2004 continuarem amb la visita a altres pobles de la nostra costa: Tarragona, Roses, etc.

Però, no només això. Al 2004, Barcelona celebra el Fòrum Universal de les Cultures. Entre els esdeveniments que ocuparan la ciutat, cal citar el Festival del Mar: un espai obert a la mar i a les cultures que el solquen i també una trobada dels grans vaixells que es donaran cita a Barcelona. El pailebot Santa Eulàlia serà el representant de la ciutat en aquesta trobada. Gràcies al nostre vaixell podrem donar a conèixer una manera de veure i entendre la mar i podrem sentir-nos participants de la gran família de la mar.

OBJETIVO: EL CABO DE HORNOS

A.J.M.B. Capitán de la Marina Mercante y compañero en la «Spanish Line»

RICARDO BARTLETT IBAÑES

El extremo meridional del cono sur americano, permaneció oculto en las brumas del tiempo, hasta 1525 en que durante la expedición de Loaysa y Elcano, por el Pacífico, la nao *SAN LEMES* (Capitán Pedro de Vera) llegó hasta sus inmediaciones y regresando de nuevo a éste, pese al temporal que los azotó tanto a la ida como a la vuelta.

Cien años más tarde, el 29 de Enero de 1616, el serviola del *UNITY*, (Capitán Schouten) gritó desde la cofa de trinquete: ¡Tierra, dos puntos a proa, por estribor, tierra que fue bautizado como «Cape Hoorn», por los marinos holandeses, y que más tarde se transformó en el «Hornos» español y el «Horn» británico.

La presunción de Balboa, Solís, Magallanes, Drake y Cavendish, sé hacia realidad y entraba por derecho propio en la Historia de la Navegación.

El Cabo de Hornos, en la extremidad de la isla de su nombre es un imponente acantilado de 475 metros de altura, que se yergue allí donde se encuentran las aguas, siempre agitadas, de los océanos Atlántico y Pacífico, debido a los vientos, (algunos de fuerza 8 y 12), prevalecientes del Oeste, que dada la naturaleza perezosa, no remontan la cadena montañosa de los Andes, y convergen en el denominado Estrecho de Drake (entre el Cabo de Hornos y las Islas Shetlands del Sur) y que al ser perturbados por los turbulencias que descienden de la cadena montañosa provocan enormes olas, algunas de más de 30 metros, lo que unido a la fuerte corriente del Este, hace que dicha zona marítima conocida como «los cincuenta rugientes», sea una de las más difíciles para la navegación a vela.

Esta situado en $I = 55^{\circ} 59' 00''$ S, $L =$

$67^{\circ} 13' 30''$ W. distando por tanto del Cabo de Buena Esperanza 3610 millas, de Barcelona 7000 millas, de Valparaíso 1590 millas, de Montevideo 1360 millas y de Sydney 5710 millas.

Las narraciones de sus travesías, por Drake (*Golden Hind*), Anson (*Centurión*), Wallis (*Dolphin*) y sobre todo por R. H. Dana (*Alert*), en su libro, «Two years before the Mast», dan una idea mas que completa de todo lo peor que un velero puede experimentar, al intentar doblarlo. Imagen que se complementa en el siglo XIX, por las lecturas de los cuadernos de bitácora, de los grandes clipers: «*British Iris*», «*Cutty Sark*» ó el «*Thermopylae*» de la carrera de la lana, que zarpando de Plymouth, rodeaban el mundo, después de doblar los tres míticos cabos: Buena Esperanza, Leewin y Hornos.

En el siglo XX, con la navegación a vapor dominando todas las rutas marítimas comerciales del mundo, el aparejo vélico, «La Eterna Vela», como ha escrito Camil Busquets, ha quedado circunscrito al ámbito de utilización restringida de los navegantes solitarios: O'Brien (G.B.), Bardieux (Fr), Gerbaul (Fr), V. Dumas (Arg) y Chichester (G.B.) entre otros muchos y a las grandes regatas transoceánicas: ***American Cup***, ***Golden Globe o Oleron***.

Y el Cabo de Hornos, dejó de ser «terror de marinos», para transformarse en «el Everest de la mar», faro permanente de atracción para los navegantes aventureros y románticos de nuestra época, ya que, constituye de por sí uno de los mayores desafíos que todavía quedan en la tierra.

De otra forma no se explica que después del clásico viaje alrededor del mundo, en solitario, por el gran navegante Josuha

Slucum (1895-98) a bordo del *SPRAY*, (11 metros) hayan sido casi VEINTE los yates, que han surcado sus aguas, a pesar de que en 1965, sir Francis Chichester, escribiera en su libro: «Gipsy Moth circles the world»: Durante mucho tiempo traté de convencerme a mí mismo que intentar doblar el Cabo de Hornos en un pequeño velero no era más que una completa locura.

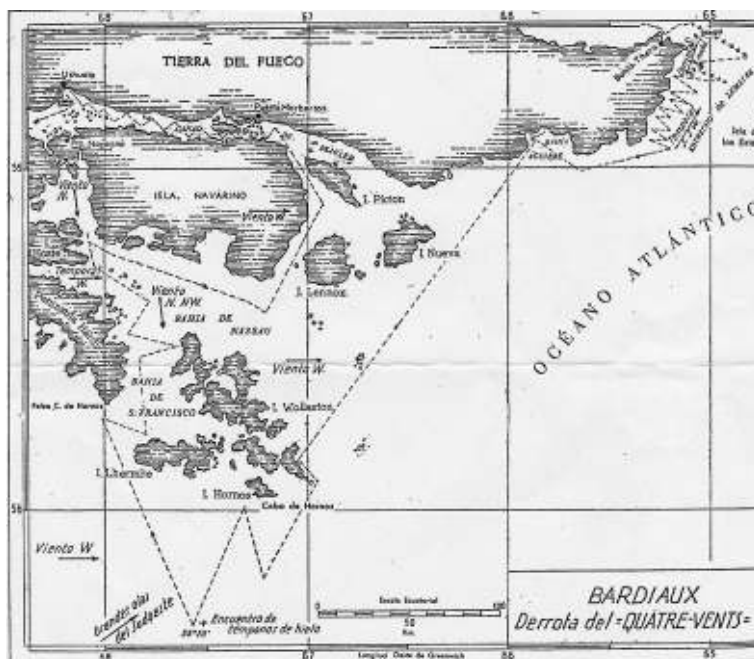
Si evocamos algunos de sus nombres: *Pandora* (Blythe), *Mary-Jane* (Al Hamsem), *Saourse* (O'Brien), *Leigh II* (Vito Dumas), *Les Quatre Vents* (patroneado por Marcel Bardiau), *Tzu Hang* (Smeeton), *Cardenal Venture* (Nance), *Gipsy Moth IV* (Chichester), *Livey Lady* (Alec Rosse), *Suhali* (R.Knox), *Josijha* (Moitessier), *Victress* (Tetlev), *Mermaid III* (K.Horie), y *Across* (Naome) no podemos sustraernos a un sentimiento de admiración, por quienes en embarcaciones que no superaban en muchos casos los 10.5 metros de eslora, fueron capaces de desafiar las aguas más turbulentas del globo y salvo en tres ocasiones: Al Hamsem y Smeeton (2), vieron coronados por el éxito sus esfuerzos.

No obstante, de todos ellos sólo el

Mary Jean, que naufragó en Chiloe, y *Les Quatre Vents*, patroneado por Marcel Bardiau, se acercaron a él, por «su lado malo» (de E. a W.), en pleno invierno, lo que constituyó ya de por sí, una proeza casi única y apenas creíble.

Y a la par, al recapitular sus banderas: británicas, noruega, francesa, argentina y japonesa, un sentimiento de frustración al constatar que la nuestra, que fue la primera en ser acariciada por los vientos antárticos, no figure entre ellas, hasta fecha próxima, en que las recientes expediciones del *Rael* (Isidro Martí y Ramón Alós) al Canal de Beagled y el Estrecho de Drake, la han llevado también al cono sur americano.

Per o realmente, la circunnavegación «total» del Cabo de Hornos, partiendo de puerto Gallego (Costa E. de Argentina) a punta. Motth (Costa W. de Chile, 1.346 millas) aún está por realizar; lo que de lograrse un día, constituirá sin duda, un hito importante en la historia de la navegación depor-

tiva.

Y ese día esperemos, sea un yate español, que lleve izada en la perilla de su mayor, la bandera blanquiazul de la antigua Marina Catalana quien lo realice.

CAMINS DE MAR

Un matí ennuvolat

Artur Maria i Garriga

Som a bord i pensem si aparellar o no el vaixell per sortir a navegar. Però, el més segur és que no ho fem, perquè el cel està molt fosc i l'aigua té un color gris brut molt lleig, que no convida gaire a fer-te a la mar, encara que tinguis l'obligació de fer-ho per força.

Uns cumulonimbus de gran extensió cobreixen tot el cel, l'aire és fred i poc agradós, que fa que et reboti a la cara el fum de la pipa, si vols parlar una mica amb un company de bord situat més a proa que està fent alguna tasca, no et contesta, perquè el vent fa que no et senti.

Però ja que som a bord, podem aprofitar el temps per arranjar aquelles petites coses que sempre queden per fer, perquè n'hi ha de més importants i acaben en l'oblit, per exemple: repassar de pintura aquell esvoranc de la borda o aquell altre del passamà o treure del panyol el floc gran, que fa tant de temps que no hem hissat, i que caldria estendre'l a terra per tal d'airejar-lo i després tornar-lo a plegar acuradament. En fi, tenim un cúmul de coses a fer i aquest és el moment de fer-les.

També podríem emplenar part d'aquest matí rúfol, per empavesar el vaixell amb banderes i gallardets, ja que tenim a prop les festes nadalenques. No ens hi pensem dues vegades i posem mans a la feina. Ves per on, un dia és un dia.

En primer lloc, aquelles feines que si es posa a ploure, no podem dur terme, repassar de pintura els esvorancs i airejar el floc si queda temps ho farem abans de anar a dinar i algunes coses més, si no plou i si ho fa, com diu el refrany, tal dia farà un any. Encara que de ploure, quasi segur que plourà. Aquests tipus de núvols només ens poden portar tempestes, grops moltes vegades amb

pedra i ventades fortes, el vent ja fa estona que el tenim aquí.

Just acabat de plegar el floc que teníem estès a terra, comencen a caure les primeres gotes de pluja, algú treu una bóta de vi per fer uns traguinyols i obrim una llauna de cacauets per anar picant.

La vida a bord d'un iot, encara que estiguem amarrats a terra, es compon sempre del mateix: treballar, parlar, menjar o dormir. A nosaltres, en aquest moment, ens sembla que el primer terme ja l'hem enllestit, ja que tot el que hem fet estava fora del programa que teníem previst. tot per culpa del mal temps, per tant ara fem el traguets, farem un mos i encetarem una alguna conversa, ves a saber sobre què o qui.

A terra, en el port davant mateix del moll on estem amarrats, uns operaris estan enfeinats guarnint alguna que altra botiga, i en el bar que hi ha entre les botigues els cambriers estan atrafegats col·locant garlandes i banderetes al sostre. L'arribada imminent de les festes de Nadal, es fa cada vegada més present.

Això ens torna a revifar la idea que hem tingut a primera hora d'aquest matí, empavesar el vaixell, ho farem encara que plogui. Comencem buscant les banderes del CIS, n'hi ha d'haver dos o tres jocs de cada, també cal trobar els gallardets.

A l'estai de proa, podem penjar-hi les banderes amb l'alfabet BON i en el de popa les del NADAL, i als obencs i a les burdes guarnides amb els gallardets. Dit i fet, *BRAVO*, *OSCAR* i *NOVEMBER* per BON i *NOVEMBER*, *ALFA*, *DELTA*, *ALFA* i *LIMA* per NADAL, enllestides les garlandes cal hissar-les. La pluja continua molestant i el vent encara més, tot i això, ja que ho hem

començat cal acabar-ho. S'ha de col·locar l'extrem de les tires a dalt del pal, just sota la grímpola, i els extrems oposats d'aquestes a popa, proa i costats, per afermar-les a l'eixàrcia ferma per mitjà de garrutxos . A causa del fort vent, el vaixell es balanceja força, per tant no les hem col·locat pujant a la creuera, sinó halant d'un cap sobrer afermat al pal major.

El conjunt ha quedat força bé i la pluja no ens a calat gaire. Hem fet més del que ens pensàvem i creiem que ens mereixem una cervesa ben fresca. Desembarquem i anem a prendre-la a la taverna que des del vaixell vèiem com la guarnien per a les properes festes i que quasi la tenen enllestida.

L'esperit de Nadal ens està envaint, la taverna i les botigues de l'entorn estan totes plenes de garlandes i llum, al fons el nostre vaixell enpavessat, mentre que llunyanes s'escolten les notes musicals d'una nadala que emeten uns altaveus per tot el port, mentre que per una ràdio de no se on, el locutor transmet receptes de la cuina tradicional d'aquestes diades tan entranyables.

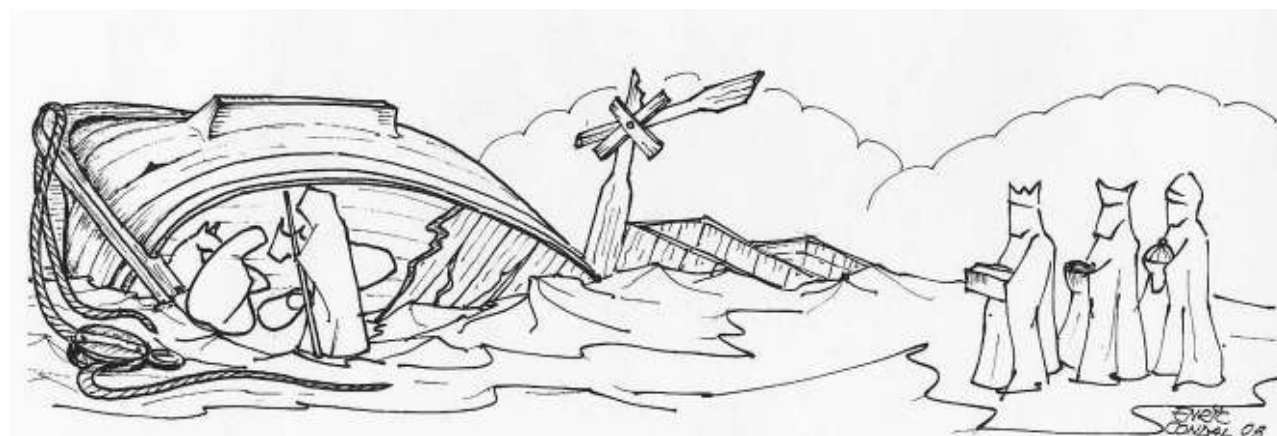
Aquest ambient que ens envolta, fa que parlem del menjar típic d'aquestes festes i de l'evolució que han experimentat aquests àpats, amb el pas del temps. Fem memòria dels àpats que es feien quan érem jovenalla, els comparem amb els que ara es fan, l'esperit és el mateix, però no són iguals. Un dels companys recorda que quan era més jove, tota la família es reunia a casa del padrí,

l'avi, tots pescadors i gent de mar de tota la vida. Per aquestes festes, després de la típica escudella venia el rostit de pollastre amb llagosta. Un de nosaltres comenta que aquestes cassoles de pollastre amb llagosta també es mengen ara. La resposta es per reflexionar-hi, diu que això és veritat. però, el perquè és molt diferent, ja que a l'Empordà aquell anys, la festa la feia el pollastre que no estava gaire a l'abast del poble en canvi la llagosta només calia fer-se a la mar i intentar de pescar-ne alguna i això es feia per allargar el pollastre.

Com han canviat les coses. avui el pollastre va tirat, almenys el de granja, i la llagosta, als pescadors, els surt més a compte vendre-la que menjar-se-la. Comenta que aquests àpats també s'acompanyaven amb una copa no gaire plena del llavors xampany i a l'hora del brindis es desitjaven: felicitats, llarga vida i si era per aquestes festes un Bon Nadal.

Això tampoc ha canviat avui. Entre la nostra gent també ens desitgem: felicitats i llarga vida i tractant-se d'aquestes festes hem deixat el nostre anhel penjat a l'aparell del vaixell, amb les banderes que diuen BON NADAL.

Parlant de menjar, ja comencem a tenir gana. Un de nosaltres en mirar el rellotge s'adona que es va fent tard i quasi és l'hora de dinar. Ens acomiadem els uns dels altres, fins a la propera i evidentment, també ens desitgem un BON NADAL.

Església gòtica de Santa Maria del Pi

Pau Ribé i Quimasó

Com a moltes esglésies gòtiques, la de Santa Maria del Pi ha estat construïda damunt de les restes de temples d'èpoques anteriors: romàniques o del temps de la dominació romana.

Per llegendes i històries molt antigues, es creu que a principi del segle VI durant el període roma i ja reconegut el cristianisme, més o menys en el lloc de l'actual església, ja existia una comunitat cristiana que s'acollia en petit temple per dedicar els seus precis i demanar ajuda a Déu. S'ignora si estava dedicada a un sant determinat però com us deia en començar sols són rumors de quan el temps era temps

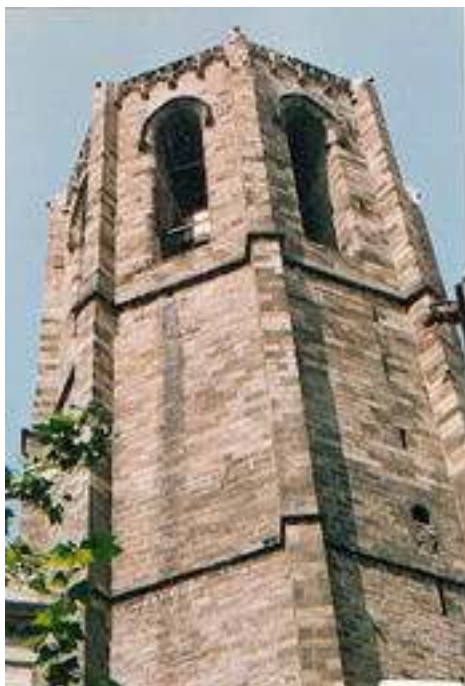
Els primers documents que ens parlen d'un lloc anomenat "la palma des Pi" situat fora de la muralla romana entre els portals del Call i del Bisbat, són de l'any 965 a meitat del segle X. Era molt corrent per aquell temps el mot "des", tenim encara avui dia exemples com Sant Joan Despí o Sant Just Desvern i molts altres, però mentre, que en aquest últims llocs s'ha mantingut el "des" unificant-lo amb el nom, aquí el transformaren en contracció de l'article del nom, d'aquí Santa Maria del Pi.

En principi el nom de la "palma" es relaciona a sants o màrtirs, però estudis més recents demostraren que no era així, ja que molta llocs anomenats "la palma" no tenien res a veure amb martiris de l'església i sí que coincidien en un altre aspecte: tots eren espais o terrenys molt planers, resumint, feien referència a llocs plans com el "palmell" de la

mà.

El lloc que ocupa l'actual església era un terreny ple d'estanys i aiguamolls produïts per les contínues ramblades d'aigua que duïen les rieres que venint de les vessants de la serra de Collserola (les actuals rambles i Pau Clarís) i que el mar molt proper llavors ajudava la seva formació, un d'aquests estanys era el d'en Cagalell fou la causa de les continuades inundacions a la cripta de l'església gòtica.

En aquest lloc i prop de l'estany hi creixia un solitari pi, per això aquella contrada era coneguda com "la palma des Pi"

Seguint amb les llegendes n'hi ha una que parla d'un pescador d'aquell indret, supervivent de la matança de barcelonins que es produí durant l'última invasió serraína del cabdill àrab Al Mansur, que diu que aquest pescador troba la imatge d'una verge dalt del brançatge d'aquest pi: Aquest fet, diu la llegenda, motiva les famílies dels pescadors d'aquella comunitat, i hi construïren una petita esglesiola per venerar la

verge trobada, batejant-la amb el nom de Santa Maria del Pi.

Es diu que la esmentat pi encara existia durant la invasió napoleònica i que un soldat francès la travessa amb una baioneta i que va morir tot seguit d'haver-ho fet. A part contes i històries el cert és que en aquest indret sempre hi ha agut un pi, probablement perquè quan en moria un, en plantaven un altre.

Consta en els documents del segle X, que aquesta església tenia dos altars, un dedicat a Sant Climent papa i l'altre a San Pancraç. Aquest últim altar juntament amb el de Sant Feliu de l'església dels sants Just i Pastor, tenien dret a solemnitzar testaments sacramentals, però l'any 1283 s'anul·la aquest dret a la utoritzada únicament la de Sant Feliu, i que encara avui té aquesta facultat. Un testament sacramental consisteix a donar validesa oficial a unes últimes voluntats fetes de paraula a l'hora de la mort davant de dos testimonis, en absència d'un notari. Aquests testimonis si ho confirmen a l'altar i davant de la imatge de Sant Feliu amb la presència d'autoritats eclesiàstiques i civils té la mateixa validesa que un fet davant de notari.

També consta en els documents de l'època, que aquesta església tenia cementiri propi, jurisdicció parroquial, béns i rendes pròpies.

L'any 1322 en plena explosió del gòtic a Barcelona i per considerar-la el rei Jaume II una església molt estreta i fosca, els habitants del barri ajudants pel bisbe Ponç de Gualba i el mateix rei, comencen a edificar-hi l'actual i com es comenta a l'inici d'aquesta relació és edificada sobre les restes de l'anterior.

S'inicia la construcció l'any 1322. Les obres comencen per l'absis, i es continuen pel costat esquerre. on hi ha els contraforts que allotgen les capelles de Santa Vedruna, la de la Mare de Déu de Montserrat i la del Sagrat Cor, quedant aquesta última unida al portal de l'Avé Maria, portal del segle X de l'anterior

temple romànic, aquesta entrada, fins que no s'inaugura la façana actual l'any 1391, serví d'accés a l'actual església.

Tot seguit es va cloure l'absis i es començaren a construir els contraforts del costat oposats, on hi ha l'entrada de la sagristia i les capelles de la Mare de Déu de Fatima i de la Cinta.

L'any 1340 es continua novament les obres per l'altre costat del portal de l'Avé Maria, enlairant els contraforts que donen cabuda a les capelles, primer a la de Sant Josep Oriol, feligrès d'aquesta parròquia, les seves despulles primer es van guardar a la capella de la Mare de Déu de Montserrat i més tard part d'aquestes despulles foren guardades en una urna a l'altar del Sant. Després continuaren les obres i es construí la capella de Sant Pancraç i s'acaba amb la dels Dolors de la Verge.

Altar major

Arribat aquest punt continuaren les obres pel costat de l'entrada de la sagristia fent els contraforts que havien d'allotjar les capelles de la Mare de Déu de la Mercè, després la de l'Immaculada, tot seguit vé la de Sant Miquel (capella del gremi dels revenedors) aquest altar amb la seva imatge és l'única que no va ésser destruïda pel foc durant la revolta de 1936, i s'acaba amb la capella de la Mare de Déu dels Desemparats, la imatge que entrona

aquest altar és obra de l'escultor Ramon Amadeu i pertany al segle XVIII, pel que fa a aquesta imatge sembla que el seu autor va tenir com a model de la Mare de Déu, la seva esposa i els seus fills que representen el nen que empara la verge.

ASSOCIACIÓ D'AMICS DEL MUSEU MARÍTIM DE BARCELONA DE BARCELONA

Finalitzades aquestes obres que formen el conjunt de totes les capelles i que en si és quasi tot el perímetre del temple, s'inicien les de la façana que havia de tancar aquest perímetre, aquesta obra s'acabà en col·locar-hi l'última pedra l'any 1391.

El temple va ésser consagrat com a parròquia de la Mare de Déu l'any 1453, molt abans del seu acabament. Els primers rectors encarregats de guiar els feligresos foren, primer mossèn Francesç Durant i després mossèn Ramon Soler i l'últim, avui, mes de maig de 1996 és mossèn Vidal.

Els plànols de l'església varen ésser dissenyats per l'arquitecte Jaume Febrer que també s'encarrega de la direcció de l'obra fins la seva mort, però a causa de la llarga durada de les obres foren diversos arquitectes que en c o m a n d a r e n l'edificació.

Durant la seva construcció també es comença a enlairar el campanar i l'edifici de la rectoria i també les últimes capelles situades aprofitant els contraforts de la façana que allotjarien més tard la Sala del Capítol (coneguda més tard per la de la Sang) i a l'altre costat la pica baptismal. Tots aquests treballs no obstant no varen ésser enllestits fins ben entrat el segle XV.

Per les seves mesures es pot considerar l'església Gòtica de Santa Maria del Pi, com l'edifici religiós d'aquest estil més important de Barcelona després de la Catedral i de Santa Maria del Mar.

Aquest temple gòtic és d'estil clàssic català, compost d'una sola nau, amb set trams rectangulars i amb volta de creuaria

quatripartida, com era costum amb aquest estil s'aprofitaven els espais que quedaven entre els contraforts per allotjar-hi les capelles del temple, d'aquesta manera quedava tota la nau de la església totalment lliure per acollir gran quantitat de fidels. Com s'esmentava abans aquesta nau tenia set trams rectangulars la qual cosa permetia tenir set capelles per banda de 4,4 metres de costat, amb una alçada de 12,2 metres amb volta d'aresta gòtica.

A la capçalera de la nau, hi ha l'absis de forma poligonal amb set costats i de la mateixa amplada que la nau, el sostre és d'una sola arcada formada per un feix de vuit

finíssims nervis, l'absis al contrari moltes esglésies del mateix estil que aquest sobresurt del rectangle de l'edifici, aquí, perquè el conjunt de l'església formi un rectangle perfecte s'aprofita els racons de cada costat de l'absis per allotjar-hi una capella mes a cada costat. No tots els espais que aquí es consideren capelles ho són, ja que la entrada de la sagristia, el portal

de l'Avé Maria i on hi ha la pica baptismal també ocupen part d'aquests espais. La entrada de la sagristia esta situada al costat dret de l'absis, per cert que en un lateral d'aquesta entrada hi ha instal·lada en una fornícula, la tomba d'un marí català mort a Catània (Sicília).

Les mides d'aquest temple son: llarg de la nau 41,5 metres i l'absis 13,5 per tant la fondària del temple és de 55 metres, quasi la meitat del lateral d'una illa de l'Eixample de Barcelona, l'amplada és de 16, 5 metres als quals s'ha d'afegir els 4,4 de les capelles de cada costat i el punt més alt de la nau és de 27,3 metres.

El campanar apartat uns 2 metres del cos de l'església, és una estructura construïda totalment independent del temple, situat al costat de l'absis, és un polígon de vuit costats i té una elevació de 54 metres.

El temple de Santa Maria del Pi és d'una gran austeritat de línies sense cap mena d'ornamentació escultòrica, cosa que dona un gran relleu als vitralls dels finestrals que hi ha a cada costat de la nau, alguns, pocs, encara són miraculosament autèntics, salvats del foc a que fou sotmès el temple durant la guerra civil de 1936. Algunes de les reconstruccions, desgraciadament són poc afortunades, no és el cas del finestral que hi ha al costat esquerre de l'església que representa l'Adoració dels Pastors, obra de l'anomenat pintor Antoni Viladomat.

La façana segueix l'austeritat i l'estil de la resta de l'edifici, consta de dues columnes prismàtiques que donen suport a dues torretes inacabades (probablement per manca de recursos econòmics amb molta semblança a les de Santa Maria del Mar, aquests prismes emmarquen un gran rosetó que esta considerat un dels més grans del món. La part baixa la formen dotze fornícules superposades, que es pensa que incloïen el mateix nombre de sants, i que per la mateixa raó que no s'acabaren les dues torretes tampoc arribaren a col·locar-hi els sants. Aquestes fornícules donen marc al portal d'entrada al temple que esta format per cinc finíssimes columnes que acaben en forma ogiva. Al'ampit de la porta també hi han tres petites fornícules que també com les laterals no hi ha res, excepte la del centre que

te una petita imatge de .la Mare de Déu.

Els vitralls del rosetó també varen ser destruïts per l'incendi anteriorment esmentat, uns anys més tard d'acabada la guerra civil foren reconstruïts reproduint-los amb bastant d'encert.

L'altar major també d'estil gòtic va ésser assolat per l'exercit borbònic l'any 1714, avui en el pany central de l'absis hi ha l'imatge de la Mare de Déu titular de la parròquia presidint l'altar major.

La cripta d'aquest temple va ésser excavada sota el baptisteri durant el segle XVI, a la qual s'arribava per la part central. La cripta acollia la Santa Espina, però en haver-hi tan a prop de l'església l'estany d'en Cagalell, s'hi produïen contínues inundacions que obligaren a abandonar-lo l'any 1763.

Com amb altres obres religioses, acabada la confrontació de les dues espanyes, s'inicia la restauració segellant l'entrada de l'accés central i obrint-ne una a cada costat per sota de l'altar major. Avui la seva restauració esta molt avançada, encara que no acabada, celebrant-hi casaments, comunions i altres actes religiosos.

La sala Capitular ve ser l'últim habitacle del temple en enllestir-se, com el seu nom indica a acollia les reunions que tenia periòdicament el capítol parroquial de l'església. Anys més tard acollí l'arxiconfraria de la Sang de Crist.

Com que el botxí del rei tenia el seu estatge en aquest barri, es forma l'esmentada arxiconfraria. Els membres d'aquesta entitat

Capella de la Sang

tenien confiada la missió de fer companyia caritativament als condemnats a l'última pena, durant les últimes hores del reu i l'ajudaven a ben morir, i l'acompanyaven fins al patíbul on el botxí el penjava o decapitava, segons la sentència dictada per els ,jutges del rei.

A causa dels mèrits d'aquesta confreria, els fou donada la sala Capitular, que des d'aquell moment tothom l'anomena capella de la Sang. El sostre d'aquesta, durant la guerra civil s'esfondrà al quedar molt ressentit de l'incendi, sent reconstruït anys després d'acabada aquesta.

L'altar barroc de la capella esta presidit per la imatge del Crist de la Bona Mort, i damunt de l'entrada ni ha una petita llotja que serveix de cor.

El temple de Santa Maria del Pi, tenia el cor damunt de l'espai que ocupa el vestíbul d'entrada entre les capelles de la Sang i la de la cripta Baptismal, avui aquest cor s'ha transformat en un magatzem ple de ferralla i altres estris plens de pols. L'església també tenia orgue però per falta de reparació va restar abandonat durant molt anys. Sembla que ara s'inicia una tímida recollida per aconseguir diners per restaurar-lo.

Aquest temple, en el transcórrer dels segles també ha vist com entre els seus feligresos, s'anava formant una sèrie de personatges que han estat santificats, com són: la beata Àngela Astorch, Sant Josep Oriol i Santa Joaquina Vedruna. Les

despulles de Sant Josep Oriol són molt venerades en aquest barri.

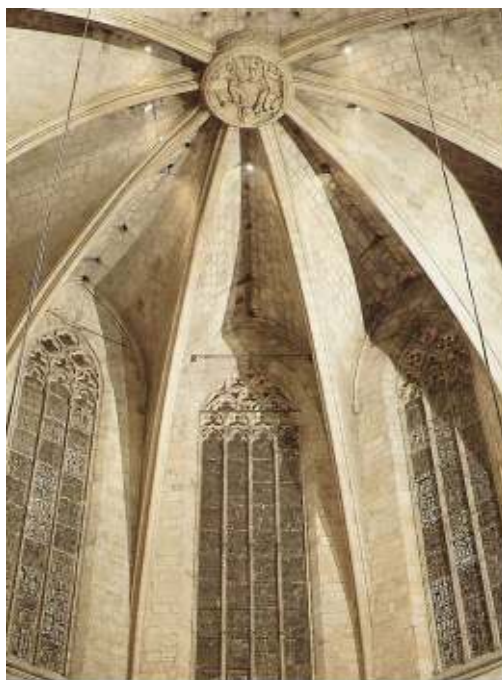
No estaria bé concloure aquesta ressenya sense esmentar uns personatges que han portat arreu del món el nom de la parròquia i del barri. Estem parlant dels gegants del Pi, els gegants del famós rodolí que tota la ciutat en un moment o altre ha taral·larejat: Els gegants del Pi ara ballen, ara ballen, els gegants del Pi ara ballen pel camí.

Les primeres noves que es tenen són d'un gegant vestit amb turbant i armat d'alfange com els fills de la morisqueria, i són d'inicis del segle XVII durant les festes de la canonització de Sant Ramon de Penyafort, i

per les dades que hi ha encara no tenia parella, puig les cròniques d'aquell temps sols parlen d'un gegant de cartró. Durant molts anys seguí la seva vida solitària, però l'any 1772 sembla que la junta de l'Obra del Pi decideix buscar-li una companya, ja que en el llibre de comptes de l'esmentada junta, hi ha assentada una partida de diners destinada a comprar l'aixovar de la "geganta grossa", per la qual cosa es dedueix que li preparaven una companya de pes.

Poc després d'aquest fet, Carles IV dictava una llei que prohibia a Barcelona gaudir durant les seves festes de aitals populars ninots.

No és fins al carnaval de l'any 1798 i amb motiu del ball del dijous Gras, inici d'aquestes festes paganes, que és sol·licitat al general Lancaster governador de la plaça, l'indult dels dos gegants durant l'esmentat ball. La demanda la fan dos curiosos ninots coneguts com

Volta nervada de vuit pannes

a gegantons, que actuaven com a ambaixadors dels seus congèneres més alts. El governador davant de l'original manera de sol·licitar la commutació de la pena, accedí de molt bon grat a indultar-los.

Abans, amb les cròniques del seu temps ja s'havia parlat d'aquest gegantons, però quan agafen un paper rellevant és en aquest acte. Aquesta parella de ninots a part de ser d'estatura més baixa, van vestits d'època, ell amb barret de copa i ella amb una gran pamela. El gegant morisc vestit amb una llarga túnica, llueix al pit un escut heràldic amb un gran pi al centre i les lletres PI, una a cada costat de l'arbre.

Fins a l'any 1870, aquest gegants varen estar presents a totes les processons i actes importants de la parròquia, i eren molt sol·licitats arreu de la ciutat. Arribada aquesta data el seu lloc és ocupat per d'altres de més emblemàtics del

moment, i queden arraconats al campanar de l'església on són salvats de morir cremats

l'any 1936, per persones amigues de les nostres tradicions, tradicions, que són les arrels i la història del poble i que ens mostren els costums i la manera de viure dels nostres avant-passats.

L'any 1960, els gegants es retroben amb la seva gent i el seu barri en sortir al carrer adequadament restaurats per l'artista Manel

Caserres i gràcies a una subscripció en la qual tothom participa.

Clau de volta

Avui, renascuda l'afició gegantera arreu de Catalunya, es pot dir que els centenaris gegants del Pi són els avis d'aquesta nova allau d'altíssimes parelles, que encara ballen al so de la antiga cantarella de "els gegants del Pi ara ballen, ara ballen..."

VISITA A LA FRAGATA CATALUÑA

Albert Campanera i Roviva

Amb motiu del viatge de comiat de la fragata *Cataluña* F 73, la qual arribà a Barcelona el propassat 27 de juny, sota el comandament del C. F. Andrés Breijo Claur, i aprofitant la seva estada al port de Barcelona, un nombrós grup de socis dels amics del Museu Marítim de Barcelona, aproximadament unes 30 persones, visitarem el vaixell per acomiadar-lo. A bord fórem atesos amb l'amabilitat que caracteritza la marina. Vàrem poder accedir als llocs que normalment no s'ensenyen a altres visitants. Acabada la visita, el conjunt de associats vàrem sortir molt satisfets,

És interessant assenyalar, que els mitjans informatius en feren resò del fet, però van escriure el nom de la fragata en ortografia catalana, que en aquest cas no s'hauria hagut de fer, perquè no s'ajusta a la realitat.

És curiós també, recordar, que històricament és el tercer vaixell que ha estat honorat amb aquest nom, sempre en idioma castellà, encara que en el primer cas no es deia exactament *Cataluña*, si no *Catalán*. Era un navili de 62 canons construït a les drassanes de Sant Feliu de Guíxols l'any 1719. El segon fou un creuer protegit meitat de ferro i meitat de fusta, bastit a Cartagena l'any 1905, en ambdós casos van ser les construccions més importants al llarg de la història d'aquests llocs.

El tercer, és el *Cataluña* que avui ens ocupa, un vaixell genuí de les drassanes ferrolanes, construït l'any 1974.

Va rebre la bandera de combat de mans de la llavors futura reina d'Espanya, la princesa Sofia de Grècia, en nom de les quatre diputacions catalanes, en el decurs

d'una lluïda cerimònia al port de Barcelona al març de l'any 1976, bandera, que possiblement enriqueirà el patrimoni del Museu Marítim de Barcelona. Com en la retirada de servei del destructor, *Roger de Lauria*, continuem amb els seus noms originaris en castellà, la bandera del qual s'exposa en una de les sales del Museu.

Però el fet més important d'aquest esdeveniment, és que amb aquest destructor l'Armada començà a deixar la propulsió a vapor, 169 anys després d' ésser incorporada a bord de la llegendària canonera *Isabel II*. Els maquinistes deixen de treballar amb pressions de 0,2 kg cm² i passen a fer-

ho amb 85 kg cm². Veiem com amb el pas del temps, les calderes, a mesura que guanyaven potència, reduïen la grandària.

Les mides tècniques d'aquest vaixell

són: desplaçament 4,017 tones mètriques a plena càrrega, eslora 133,5 m, mànega 14,3 m, i calat 7,5 m, ha navegat aproximadament 500,000 milles nàutiques. Momentàniament passarà a la reserva i serà immobilitzat en espera del seu desballestament, això si no sorgeix alguna altra opció.

Així que el nostre comiat és: adéu-siau fragata **CATALUÑA**! adéu-siau. Estem convençuts que ben aviat la marina de guerra espanyola tindrà un altre vaixell el nom del qual estarà una mica relacionat amb la nostra autonomia, i que el lluirà amb orgull i distinció, com ho ha fet la *Cataluña* que avui ens deixa, després de 28 anys, de portar el nom del nostre país i haver-lo donat a conèixer per les costes de 24 països i ports diferents.

VISITA AL VAIXELL SUEC *GUNILLA*

Albert Campanera i Rovira

El propassat més d'octubre visità el port de Barcelona el vaixell escola de la Universitat de Göteborg, la corbeta de tres pals *GUNILLA*. Un dels més acreditats diaris marítims de Barcelona el classificà equivocadament, dintre de les llistes de l'armada sueca, i no és així, ja que aquest vaixell està dedicat a la formació d'estudiants de batxillerat, ciències socials, naturalesa i nàutica, i a la vegada els ajuda a definir quina carrera és més adient segons les seves possibilitats.

GUNILLA és un nom típicament nòrdic, recorda la filla de l'armador del vaixell, la figura femenina del mascaró de proa n'és un exemple. Aquest armador encarregà la construcció d'aquest vaixell a les drassanes de Göteborg, l'any 1940, però a causa de la II Guerra Mundial la seva navegació fou molt minsa, només va fer petites tasques costaneres, ja que els motovelers ja eren història. A meitat dels anys noranta, el vaixell passà a mans d'una companyia naviliera, que manà, a les mateixes drassanes que el construïren, que

el transformessin en vaixell escola, com instrument educacional per fer classes de nivell secundari a bord d'aquesta embarcació. Un fet inèdit dintre de les escoles de marina.

Aquest vaixell entrà novament en servei l'any 1999. Desplaça 405 tones, amb una eslora de 49,2 metres, 7,3 de mànega i un puntal de 2,9, el buc és d'acer i els pals també, amb la particularitat que totes les vergues són de fusta, amb una superfície de velam de 3,410 m². Transporta 38 estudiants, un 60% són dones, i 11 professionals com a tripulació comandada pel capità Peter Kooling, i és el veler més gran de Suècia.

Un grup de vint membres de la nostra Associació visitaren el vaixell el dia del mes d'octubre passat, sent rebuts pel capità i per la tripulació amb una amabilitat excel·lent. Tots van respondre totes les preguntes que els varen fer. El

president de la nostra l'Associació, en nom d'aquesta i del Museu Marítim de Barcelona va fer donació al capità del vaixell d'una mètopa, com a record de la seva estada a Barcelona.

INSTRUCCIONS PER A LA IMPRESSIÓ D'UN PLÀNOL DE TARRAGONA A MITJAN SEGLE XIX.

Josep M. T. Grau i Pujol (Arxiver)

Dins les tasques habituals d'inventariació de fons documentals històrics que realitzen els arxivers és freqüent trobar plànols que s'adjunten als expedients, com és el cas de segregació de municipis, fixació de termes, partició de finques rústiques, contractes d'obra, plets judicials, etc.

Ara bé és excepcional localitzar-ne un en la fase d'elaboració i impressió, per això ens agradaria informar que a l'Arxiu Històric de Tarragona (Xarxa d'arxius de la Generalitat de Catalunya), dins el fons de la Cambra Agrària de Tarragona (1806-1944) existeix un expedient referit a la confecció d'un plano! del port i ciutat de Tarragona el maig de 1852 (signatura 206).

El seu contingut és interessant pels cartògrafs en haver-hi una instrucció manuscrita del seu autor, Pau Bartolí Barenys destinada a litografiador. En lletres i números detalla tots els edificis i llocs importants, el text és redactat en castellà.

El títol literal del plànol és: «Plano del muelle contrapunta y nueva población de la ciudad de Tarragona y sus cercanías».

A banda de les explicacions trobem correspondència relacionada, concretament cartes rebudes d'agraïment per la tramesa d'un exemplar del gravat per part d'una desena d'autoritats civils, eclesiàstiques i militars de Tarragona. És el cas de l'Ajuntament, el Govern Civil, la Diputació i el Consell Provincial, la Junta d'Obres del port, l'Administració de duanes, la Comandància militar marítima, Capitanía i l'Arquebisbat.

La institució promotora de l'edició cartogràfica és la Junta de Comerç de Tarragona

L'expedient, de poc gruix, es pot consultar a l'Arxiu Històric de Tarragona (Rambla Vella 30), si bé hem deixat una còpia a la Cartoteca de Catalunya per una major facilitat d'accés als estudiosos.

La Cambra Agrària de Tarragona era d'àmbit provincial i les seves competències abastaven els tres sectors de l'economia del moment, agrícola, comercial i industrial.

El fons fou ingressat el 1993 i té una extensió de 13 m/l.

Actualment hi ha un grup de associats, que davant dels pocs i minsos diccionaris nàutics en llengua catalana que hi ha al mercat, ja fa molt temps que n'estan elaborant un, molt complet. En l'actualitat el que estan fent ja té a prop de catorze mil mots amb la definició corresponent.

Es demana que tothom que conegui algun mot nàutic poc freqüent i la seva utilitat, tingui l'amabilitat de comunicar-ho a l'Associació.

També les persones interessades a consultar-lo, per saber com es diu un objecte o estri nàutic i la seva utilitat, poden adreçar-se a la nostra Associació o enviar-nos un correu electrònic.

Es prega a tots els associats que a fi d'incrementar el fons del Museu, si troben o els arriben, per exemple: aparells, cartes de navegació, fotografies, en fi tot el que faci referència al món de la mar, per insignificant que sembli, ens faciliti una breu nota amb la descripció de l'objecte o document descobert i la persona o venedor/a i la manera de contactar-hi.

El passat dia 23 d'octubre d'enguany, a les 19 h es va iniciar un cicle de conferències a la sala d'actes del Museu Marítim de Barcelona, organitzat per la nostra Associació, sobre el tema de la història marítima de Tortosa. Aquestes conferències les fan els senyors Ricardo Bartlett i Albert Campanera, ambdós assidus conferenciants a les xerrades mensuals organitzades pels AAMMB, coneguts per la seva vàlua i coneixements sobre els temes marítims.

La presentació de la primera d'aquestes conferències, que tractava del: *Port de Tortosa dins l'estratègia marítima*, va anar a càrrec del senyor Campanera. La con-

ferència, la va exposar, amb molta claredat, el senyor Bartlett. Tot seguit, es va dur a terme una passi de diapositives que van comentar els mateixos senyors, de les defenses mil·lenàries de Tortosa. Segui-dament, hi va haver un col·loqui molt engrescador. La conferència acabà pas-sades les 20h. Hi van assistir una vintena de persones.

El passat 6 de novembre, el vaixell propietat del Museu Marítim de Barcelona, el pailebot *Santa Eulàlia*, va iniciar una sèrie visites de cortesia als principals ports del litoral català. L'inici d'aquest periple, començà l'esmentat dia 6 amb una visita de tres dies al port d'Arenys de Mar, durant el quals tots els aranyencs que van desitjar visitar-lo van tenir-lo a la seva disposició, no cal dir que el nombre de visitants va ser molt gran. L'Associació dels Amics del Museu Marítim de Barcelona, felicita la direcció d'aquest Museu per aquesta magnífica idea.

El passat dijous dia 13 de novembre, va tenir lloc a la sala d'actes del nostre estimat Museu, a les 19h, la segona xerrada del cicle que tracta de la història del port de Tortosa. Aquesta vegada, la presentació la va portar a terme el senyor Ricardo Bartlett i la conferència va anar a càrrec del senyor Albert Campanera sobre el tema *La Flota Catalana – Genovesa en la Conquesta de Tortosa l'any 1148*, que va exposar amb molta claredat i d'una manera molt interessant aquest capítol de la nostra història.

Acabada la conferència es va fer un passi de transparències que aclarien, el que havia explicat el senyor Campanera. Després d'un col·loqui bastant extens, acabà la xerrada que tancava aquest cicle. Hi van assistir una trentena de persones.

Enguany començaran, organitzades per l'Associació Amics del Museu Marítim de Barcelona, unes xerrades amb el propòsit, de reforçar els estudis dels associats que estiguin tramitant el títol de Patró d'Esbarjo.

***** *****

OBIT

El passat dia 25 d'octubre, va morir el nostre benivolgut associat Robert Aguilera i Gil. El nostre més sentit condol als seus familiar per tant sensible pèrdua. Descansi en pau.

***** *****

El pailebot *Santa Eulàlia*, entrant al port d'Arenys de Mar

METOPA DE L'ASSOCIACIÓ DELS AMICS DEL MUSEU MARÍTIM DE BARCELONA